

Dominikánky zadržované, vyšetřované, souzené a vězněné (1938–1989)*

Andrea Benedicta Hübnerová

Česká kongregace sester dominikánek¹ s původním centrem v Řepčíně u Olomouce si v letech 1939–1989 podobně jako mnohá jiná řeholní společenství v osudech svých konkrétních členek „užila péči“ orgánů zabývajících se vyšetřováním, zadržováním, souzením a vězněním. V souvislosti s tímto faktem vyvstává několik základních otázek, na které se studie pokusí odpovědět. Podobaly se, nebo se lišily formy omezování osobní svobody v nacistickém a komunistickém pojetí? Jakých cílů mělo být perzekucí řeholnic dosaženo? Jaké motivace se skrývaly za činy sester trestaných totalitními systémy? Dostalo se jednotlivým kauzám publicity?

1. PERZEKUCE, JEJÍ DŮVODY A CÍLE

Proces sekularizace evropské společnosti svým způsobem vyvrcholil totalitními režimy 20. století, jejichž cílem bylo „za každou cenu škodit církvi až k vytvoření sekularizované či ateistické společnosti“.² Oba totalitní režimy 20. století měly tendenci omezovat, kontrolovat, eventuálně zcela potlačit činnost a vliv katolické církve. Formy a především důslednost takového postupu se však vyvíjely v čase. Zatímco ze strany komunistického režimu šlo o mnohokrát deklarované a poměrně³ ote-

* Studie vznikla v rámci projektu IGA_CMTF_2021_002 *Realizace náboženské svobody v české společnosti v dobách omezování (historicky i aktuálně)*.

¹ Dále i ČKSD.

² Srov. Tomáš PETRÁČEK, *Sekularizace a katolicismus v českých zemích*, Ostrava: Moravapress, 2013 s. 16.

³ Slovo *poměrně* je na místě hlavně proto, že si komunistické špičky uvědomovaly, jak velkou skupinu tvoří občané katolického vyznání (byť by toto bylo pouze formální). Například v návrhu církevního oddělení ÚAV NF na řešení náboženských otázek z 30. 8. 1948 se píše: „Církev římskokatolická, jenž jest nejvýznamnějším faktorem církevní politiky, majíc v českých zemích dle stavu k 1. 1. 1940 6457 000 vyznavačů, tj. 73 % všeho obyvatelstva [...] je církev exeterritoriální, řízená mocí, která je lidovědemokratickým

vřené nepřátelství, které katolickou církev a její složky stavělo do pozice politického nepřítele, ze strany nacismu bylo pronásledování sice také zřejmé, ale ne tak jasné otevřené. Snad to souviselo i s postupem vatikánské diplomacie, kterou kardinál Dominik Duka označuje v případě nacismu za „tichou“ a v případě komunismu za „razantní a otevřenou“.⁴

Sestry dominikánky už v roce 1938 ve svých narativních pramenech⁵ rozpoznávají a definují nepřátelské postoje nacismu nejen díky zkušenostem řeholnic v třetí říši, které se v podobě sdílených informací do československých klášterů dostávaly, ale především díky pozdější osobní zkušenosti týkající se osudu kongregačních domů v záborových pásmech a na Slovensku.⁶

O postojích komunistického režimu bylo také velmi brzy jasno. Ostatně ideologie vědeckého ateismu považovala vymýcení veškerých náboženských projevů i náboženské svobody vůbec za jeden ze svých cílů. Cesta k tomu vedla i přes potlačení zasvěceného života. Tlak na řády a další společnosti zasvěceného života vrcholil několika likvidačními akcemi skrytými pod písmeny abecedy. „Komunistický režim si liboval ve speciálních názvech pro jednotlivé kroky své politiky, jenž měly svým pojmenování a kódováním blízko k prostředí tajných služeb.“⁷ To také inspirovalo název jednoho z dílů pořadu Historie.cs.⁸ Řeholníků se týkala *akce K* z dubna 1950, „která fakticky znamenala násilnou likvidaci mužských řádů, i když komunističtí představitelé jakékoliv nařízení nebo zákon o zákazu činnosti řeholí nikdy z taktických důvodů nevyda-

státům nepřátelská.“ Srov. Marie BULÍNOVÁ – Milena JANIŠOVÁ – Karel KAPLAN (eds.), *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951: Edice dokumentů*, Brno: Doplněk, 1994, s. 20.

⁴ Srov. HISTORICKÝ MAGAZÍN, „Papež Pius XII.“ <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095687448-historicky-magazin/208452801280039/> [zveřejněno 1. 11. 2008, cit. 22. 8. 2022].

⁵ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kronika mateřince 1938, s. 287 a 299. (Ve skutečnosti jde o soukromou spisovnu nazývanou archivem; nemá akreditaci MVČR.)

⁶ Jde především o konvent v Košicích, největší centrum kongregace po mateřinci, který byl postižen první vídeňskou arbitráží, při níž ministři zahraničí Německa a Itálie rozhodli o postoupení části území Československa ve prospěch Maďarska. Mezi 5. – 10. listopadem 1938 muselo ČSR požadovaná území vydat a sestry tak přišly o nově dostavěný areál kláštera s kostelem a sedmi provozovanými školami.

⁷ Srov. Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 178.

⁸ Srov. HISTORIE.CS, „Zločiny podle abecedy,“ <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/220411058220014/> [zveřejněno 2. 4. 2021, cit. 22. 8. 2022].

li“.⁹ Řeholnice měly být postiženy *akcí* Ř¹⁰ a připravovanou, ale nakonec neuskutečněnou *akcí* B.¹¹

Dominikánky vnímaly nepřátelské rysy komunistického režimu už v postupu vůči svým školám a poučeny osudy dominikánů¹² a zásahem proti mužským řeholím se pokusily v roce 1950 předpřipravit na možné dopady režimních opatření. V této souvislosti došlo například k asignaci nemocných a starých sester do režimem méně ohrožených domů, jejichž činností byla sociální péče. Podobně i generální představená Kazimíra Havelková se spolu s generální prokurátorkou odstěhovaly do Kokor.¹³

Při porovnání postupu obou režimů vůči sestrám lze objevit tři společné jmenovatele.

Nejdřív to byla jejich potřeba omezit vliv sester na výchovu a vzdělání mladé generace, která se projevila v případě nacismu razantním omezením kongregačního školství¹⁴ a v případě komunismu naprostým zákazem všech jeho forem¹⁵ až na působení u těžce mentálně a fyzicky postižených dětí.

⁹ Vojtěch VLČEK, „Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let,“ in *Sborník z konference Církevní procesy padesátých let*, ed. Jan Stříbrný, Kostelní Vydří, 2002, s. 122.

¹⁰ Šlo o vyklizení velké části ženských klášterů rozdělené do tří fází: červenec – září 1950 svezení řeholnic do centralizačních klášterů, listopad – prosinec 1950 snížení vnitřní disciplíny uměle vzniklých komunit a leden – březen 1951 snížení počtu nemocnic a sociálních ústavů s řeholním personálem. Srov. BALÍK – HANUŠ, *Katolická církev v Československu*, s. 178–179. O zabavené budovy měla zájem především rozrůstající se armáda a další státní instituce.

¹¹ Akce plánovaná na 1. července 1953 měla zcela zrušit všechny ženské řády a kongregace, rozpráshit komunity a donutit sestry k odchodu do civilních zaměstnání. Tamtéž, s. 181.

¹² Damián Němec mapuje represe namířené proti řádu a uvádí: že už 28. června 1948 byl zatčen Jakub Zemek, O.P. za napomáhání k ilegálnímu překročení hranic a velezradu a v září 1948 byl odsouzen na 18 let. Ve stejné době dostal Metoděj Habáň, O.P. za „odbojovou činnost“ gymnazistů s protistátními letáky 2 roky, ale vrátil se na amnestii v říjnu 1949. Čtení pastýřského listu vyneslo v lednu roce 1950 Alfonsi Hutařovi, O.P. z Jablonného v Podještědí 8 let a Valentinu Krejčímu, O.P. v listopadu téhož roku 6 let. 12. září 1949 byl zatčen a vyšetřován i Jiří Veselý, O.P., který se vrátil v prosinci téhož roku. V monstrprocesu předcházejícímu likvidaci klášterů na jaře 1950 byl odsouzen Silvestr Braitto, O.P. za velezradu na 15 let. Srov. Tomáš ČERNUŠÁK – Augustin PROKOP – Damián NĚMEC, *Historie dominikánů v českých zemích*, Praha: Krystal, 2001, s. 173–174.

¹³ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Asignační listiny 1949–1950.

¹⁴ Dle zpráv generálních kapitul šlo o propad na jednu třetinu stavu z roku 1938. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Zprávy o komunitách v protokolech šesté a sedmé generální kapituly.

¹⁵ Srov. Benedicta HÜBNEROVÁ, „Česká kongregace sester dominikánek,“ in *Ženské řehole za komunismu (1948–1989): sborník příspěvků z konference pořádané Konferencí vyšších před-*

Cestou k destabilizaci komunit bylo u obou režimů také omezení jejich životního prostoru, což znamenalo, že se sestry ve svých domech za války musely vypořádat s nezvanými hosty v podobě německé armády, dětských a mládežnických lágrů a dalších veřejných institucí a po roce 1948 dokonce došlo k zestátnění¹⁶ všech domů kongregace a v rámci plánovaného postupu *akce Ř* byly sestry z devíti filiálék a mateřince odvezeny do centralizačního kláštera v Bohosudově.

Třetí oblastí zájmu obou režimů se staly lidské zdroje jako takové. Pro nacistickou správu znamenaly řeholnice, především ty ve formaci, vítanou pracovní sílu. Protože to sestry v kontextu široce uplatňovaného nuceného pracovního nasazení tušily, pokusily se předejít případnému odvezení svého dorostu jednak jeho rozptýlením po filiálkách¹⁷ a jednak založením výrobního rukodělného družstva DORKA v sídle generální správy s pobočkami v dalších domech.¹⁸ Za výrobu zodpovídala sestra Jiřina Běhalová, která v sobě objevila nejen obchodní, ale i zlepšovatel-ský talent a dosáhla toho, že se v dominikánské části projektu uplatnily nejen samotné dominikánky, ale i několik dalších ženských řeholních společenství z okolí Olomouce, ba dokonce i pár civilních dělnic. Sestry se tak sice zapojily do práce pro říši, ale podle svých podmínek a ve

stavených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademii dne 1. října 2003 v kostele sv. Vršily v Praze, ed. Vojtěch Vlček, Olomouc: MCM, 2005, s. 98–99.

¹⁶ Žádná řeholní komunita až do konce komunistické totality nesměla vlastnit nemovitý majetek, takže v době uvolnění na konci šedesátých let a v letech následujících to sestry řešily zakupováním malých domků, které formálně vlastnily konkrétní členky kongregace. V rámci české kongregace sester dominikánek to byl například dům v Brně na Bělohorské, kde v sedmdesátých a osmdesátých letech probíhala státem nedovolená formace po dvojicích bydlících tajných sester. Formační skupinky se sem sjížděly jednou měsíčně v civilním oblečení. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Paměť kongregace: Záznam rozhovoru se sestrou Václavou Holubovou (nar. 1942). Střelice 26. 1. 2019.

¹⁷ Díky přátelskému úředníkovi byly řepčinské sestry 10. listopadu 1942 telefonicky varovány, že pracovní úřad chce celý noviciát zařadit do tovární výroby. Novicky byly okamžitě assignovány po jedné nebo dvou do filiálních domů a 11. listopadu mohla generální představená před úředníky, kteří přišli do domu, konstatovat, že kongregace v domě nemá noviciát. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1942, s. 105–106.

¹⁸ Zásahu na jeho vzniku měl penzionovaný komerční rada Josef Chudáček z Plzně, který díky svým stykům na ministerstvu obchodu a průmyslu a ministerstvu školství zprostředkoval zakázky ručních prací mnoha ženským kongregacím. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Korespondence generální správy s Josefem Chudáčkem Kongregační kronika 1940, s. 14–16.

svých prostorách bez nutnosti vystavit mladé sestry poměrům v továrních provozech.¹⁹

S využitím pracovní síly sester počítalo také komunistické vedení státu. Již v první fázi *akce* Ř byly sestry nuceně nasazeny v průmyslu a zemědělství ve vysídlených oblastech českého pohraničí.²⁰ Zároveň s příkázaným místem pobytu došlo i na opatření omezující ještě více osobní svobodu vyvezených sester i integritu a vnitřní správu komunit. Život jim ztěžoval jednak systém propustek pro vzdálení se z místa určeného pobytu, povinná politická školení, zakazování náboženských úkonů, internace vyšších představených v Hejnicích a později i roztrídění podle věku a přesuny skupin mladších sester bez ohledu na příslušnost k řádu do tzv. závodních internátů a především všudypřítomný nátlak na odlo-

¹⁹ Vedlejším produktem změny režimu, který se díky manuální práci a modlitbě posunul spíše ke kontemplativní formě, se stal pokus o obnovení dominikánských mnišek v českých zemích, který zrál delší dobu. Kongregační sestra Olivie Petříková spolu se čtyřmi dívkami (dvě z nich se připravovaly na zakládání od roku 1939 v Protivnově a další dvě reagovaly na výzvu časopisu *Na hlubinu*) odešla 12. září 1941 do vily dominikánů na svatém Kopečku, aby tu všechny žily podle stanov II. řádu. Nové a z hlediska formy nezvyklé zakládání bojovalo o život. Problém byl s klauzурou, absencí domácího kněze i s prostředky na obživu, ale především s provincií bratří. Už po osmi měsících přišel od bratří rozkaz rozejít se, protože pro zakládání není vhodná doba. Sestry se však nevzdaly a žádaly ochranu magistra řádu. Nakonec v provizoriu vydržely až do roku 1945 (respektive 1946), kdy provinciál oficiálně pověřil Metoděje Habáně péčí o sestry a ten pro komunitu mezitím rozrostlou o další kongregační sestry a aspirantky začal hledat vhodné působiště. To po jednáních s litoměřickým biskupem Antonínem Aloisem Weberem v roce 1946 našly ve Vekém Březně (v bývalém mateřinci sester eucharistiánek) a později v Ústí nad Labem. K sestře Olivii se z kongregace v roce 1946 přidaly: Sidonie (ve II. řádu Kateřina) Baková a Dominika Sedláčková. Sestry díky Habánovi z Kongregace pro řeholníky obdržely dovození okamžitě se stát podpřevorkou, novicmistrovou a převorkou a možnost zavést řádnou formaci díky pobytu dvou aspirantek (byly to Helena Černá a Marta Skarabelová) v klášteře v Bologni. Dekret o řádném zřízení konventu mnišek v ČSR vydal 30. 4. 1948 biskup Štěpán Trochta. Srov. Monika MAHDALOVÁ (MENKE), *Obnova mnišek kazatelského řádu (dominikánek) v českých zemích ve 20. století a vývoj do současnosti*, Olomouc: diplomová práce CMTF, 2001, s. 28–33.

²⁰ V případech dominikánek to byl většinou sever Čech a Moravy. Sestry se v rámci nuceného nasazení dostaly do Bohosudova a Broumova, kde převládala domácí výroba, Trnovan, Teplic v Čechách, Nových Modlan, Vrchoslavi, Snědovic, Varnsdorfu, Krásné Lípy, Benešova nad Ploučnicí, Dolního Lánova a Svobody nad Úpou, kde se uplatnilo nasazení sester přímo v jednotlivých postátněných závodech s ubytováním na továrních internátech a do Vidnavy a Bílé Vody, kam byly odsunuty nejstarší sestry, které byly nuceny kvůli nedostatku finančních prostředků žít se zemědělskými brigádami a sběrem bylin. Srov. HÜBNEROVÁ, *Česká kongregace sester dominikánek*, s. 113–122.

žení habitu a opuštění kongregace zesílený striktním zákazem přijímání dorostu.²¹ K tomu ještě režim systematicky a dlouhodobě ohrožoval jejich slib chudoby nucením k individuálnímu přijímání platu. Nezastřeným cílem této mimosoudní perzekuce byla likvidace řeholních společenstev. Povzbuzením pro sestry v nestandardní a náročné situaci se stalo i tajné poslouchání Rádía Vatikán, které například 4. 8. 1955 ubezpečovalo sestry nuceně žijící mimo klášter: „Obětování vlastního života tvoří podstatu řeholního stavu a žádné poměry je nemohou znemožnit.“²²

Specifickou kapitolou k tématu omezení osobní svobody se pro sedm dominikánek, ale i řeholnice dalších kongregací, stal pobyt s internovanými biskupy a dalšími preláty. V archivních materiálech kongregace se pro ně ujalo označení „sestry v neznámu“.²³ Působení dominikánek u arcibiskupa Berana bylo podrobně popsáno Stanislavou Vodičkovou.²⁴ Ze sester kongregace se k této službě dostaly: Eugenie Procházková, Mlada Nevrlá, Konráda Czepegová, Alena Chromčáková, Valesie Maliňáková, Reginalda Cáhlová a Bernarda Klementová. Kromě pražského arcibiskupa měly na starosti: Mons. Jana Šrámka, Mons. Františka Hálu, biskupa Josefa Hloucha, biskupa Karla Skoupého a krátký čas i biskupa Jána Vojtašáka.

2. SESTRY VYŠETŘOVANÉ A VĚZNĚNÉ

Součástí totalitního tlaku na komunity se stalo policejní vyšetřování a soudní perzekuce. Již zde je třeba upozornit, že příčinou těchto represí nebyly činy sester jako takové, ale nedemokratické zaměření režimů, které se tak snažily ovládat vnitřní svět obyvatelstva. V období 1939–1945 šlo o trojí vyšetřování a jedno uvěznění sester České kongregace. Mezičas let 1945–1948 přinesl dvěma sestrám ohrožení odsunem a jedna byla vyšetřována v souvislosti s možnou kolaborací a mezi lety

²¹ Srov. BALÍK – HANUŠ, *Katolická církev v Československu*, s. 180.

²² Srov. Stanislava Vodičková (ed.), *Vatikánský rozhlas. 1. Ohlasy perzekuce katolické církve v Československu 1950–1958*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016, s. 627.

²³ Nebylo známo místo jejich pobytu a psát se jim smělo jen omezeně na pražskou poštovní schránku.

²⁴ Srov. Stanislava Vodičková, *Uzavírám vás do svého srdce: životopis Josefa kardinála Berana*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018, s. 235–291.

1948–1989 bylo v různých procesech odsouzeno celkem dvanáct sester dominikánek a celá řada jich byla vyslýchána.

2.1 *Ve stínu hákového kříže 1939–1945*

Během protektorátu se sestry poprvé dostaly do hledáčku gestapa už v létě 1940 v souvislosti s domy kongregace v USA.²⁵ 4. července 1940 přišlo do Řepčína pět mužů prohledat celu generální sekretářky Boženy Vašicové. Olomoucké gestapo totiž zadrželo dopis, který psala v říjnu 1939 do Spojených států zástupkyni generální představené Rafaely Hradilové. Protože matka Rafaela byla dlouho v Klimkovicích jako představená, zajímala se přirozeně o stav domu po záboru Slezska a vzniku protektorátu. Sestra Božena použila v dopise svědectví Jony Dluhošové, která žila v Klimkovicích, když Němci bez předchozího upozornění odváželi chovance ústavu a zabírali hospodářství a později i samotný dům pro lágr německých chlapců. V cele vyšetřovatelé nenašli nic závadného, ale přesto sestru předvolali na úřadovnu gestapa v Olomouci s tím, že si má zabalit prádlo a věci potřebné k uvěznění. Výslech trval tři a půl hodiny a musela při něm vysvětlit každou napsanou frázi. Největší ohlas způsobila věta: „Ubohé Slezsko, v Sudetách už není českých škol.“²⁶ Nakonec jen stále opakovala, že nechtěla škodit říši, ale jen informovat sestry. I vyšetřující posléze uznal, že jde o popis situace a propustil ji s tím, že musela slíbit, že do USA už nikdy psát nebude.

Bylo jasné, že kontakty se zámořskými sestrami budou čím dál těžší. Po zavlečení USA do války s Japonskem v prosinci 1941 se kontakt přerušil docela. Cenzura listy proškrtávala tak, že nemělo smysl je posílat. Dlouhá doba mlčení vedla k postupnému odcizení sester a ani vývoj po roce 1945 nenavštěvoval tomu, že by se oslabené pouto dalo posílit. V celé kauze pracovalo také přirozené navyšování počtu rodilých Američanek nad sestrami z českých zemí a ze Slovenska. Nucené odříznutí možnosti správy i obyčejné komunikace nakonec přispělo k úplnému osamostatnění amerických filiálék. Pro sestry v českých zemích znamenala žádost amerických sester zasláná 6. generální kapitule a veřejně čte-

²⁵ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1940, s. 23.

²⁶ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Božislava PÁLKOVÁ – Jana ŽÁKOVÁ, *Druhé padesátiletí České kongregace sester dominikánek 1939–1989*, Brno, 2003, s. 8. (Nevydáno veřejně.)

ná 6. července 1949 definitivní tečku za touto kapitolou kongregačních dějin. Kongregační kronika formuluje závěr této situace větou: „Jejich odloučení není pro kongregaci žádnou ztrátou.“²⁷ Právní tečkou za oddělením americké větve kongregace učinil přípis Kongregace pro řeholníky z 18. srpna 1950, ve kterém kardinál Edward Mooney pověřuje biskupa Allena J. Babcocka, aby shromážděné komunitě sdělil rozhodnutí Kongregace pro řeholníky o oddělení americké provincie od mateřince v Olomouci Řepčíně a zřízení nové Kongregace Svaté Růženy z Limy, která měla nadále podléhat diecéznímu biskupovi. První generální představenou Oxfordských sester z Michiganu byla jmenována sestra Josefa Gazdová, jejíž mandát byl vymezen „do konání první generální kapituly“.²⁸

Další setkání řepčínské komunity s gestapem proběhlo v létě 1941. Generální rádkyně Jiřina Běhalová byla na návštěvu tajné policie 3. července 1941 připravena, protože se na ni gestapo už v dubnu vyptávalo v jiném domě kongregace v Praze Výrobně. Její výslech se týkal dvou ve Francii zadržených dopisů.²⁹ Jeden, který evidentně podával poměrně zasvěcené zprávy o vojenských věcech, byl podepsán zkratkou J.B. Ten druhý byl od doktora Glasera,³⁰ jenž žádal české vyslanectví o adresu Františka Běhala,³¹ protože mu chtěl předat dopis od jeho rodné sestry, dominikánky. Vyšetřovatelé tyto dva přípisy propojili a vyšlo jim, že by sestra Jiřina mohla být zpravodajkou emigrace. Po předběžném výsledku v hovorně kláštera šli dva muži do její cely, ale protože nic závad-

²⁷ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1949, s. 3.

²⁸ Došlo k ní v červnu 1953. Srov. Diana CULTBERTSON (ED.), *A Journey of Faith. The Story of The Dominican Sisters of Oxford*, Michigan: Dominican Sisters of Oxford, 2010, s. 83.

²⁹ Šlo především o zprávy předávané české emigraci v Paříži, které nedopatřením nebyly před okupací Francie zničeny.

³⁰ Doktor Glaser, židovský konvertita, který se cítil zavázán sestrám v Praze Asyly za zprostředkování víry. Za první republiky hojně podporoval jak dům, tak konkrétní nemajetné chovanky, kterým přispíval na věno nebo na studia, což dokládá Kronika Prahy. Po své emigraci v lednu 1939 se usadil v Holandsku blízko belgické hranice. Přes něj se sestře Jiřině podařilo napsat bratrovi do Francie. Celkem si s ním vyměnila tři dopisy.

³¹ Františkovi Běhalovi se podařilo v červnu 1939 přes Polsko utéct za hranice a vstoupit do zahraniční armády. Dostal se do Francie na přeškolovací kurz pro české piloty. Po zhroucení Francie v roce 1940 se mu podařilo odletět i s bojovým letounem do Afriky a odtud se dostal do Anglie. Zahynul v bitvě o Británii 11. 5. 1941, když byl sestřelen jeho Hurricán Z2921 a zřítíl se nedaleko Selsdon Parku u Croydnu. Pohřben je v St. Luke ve Whyteleafe, Surrey, H-29-1329. Srov. ČESTÍ RAFÁCI, „František Běhal,“ http://rafaci.cz/?sekce1=cs_letci&sekce2=stihaci_v_raf&pismo=b [cit. 8. 6. 2022].

ného nenašli, pokusili se alespoň chytit sestry při podíle na černém obchodu. Chtěli vidět zásoby, a protože se zajímali i o německý dětský lágr v nové budově, byli zavedeni nejprve do jejich kuchyně. Tam se zdrželi rozhovorem s vedoucí lágru německých dětí, která nevěděla, že v klášteře vyšetřují, chválila laskavost sester k dětem a korektní chování sestry Jiřiny. Důstojník se rozhodl už dál nejít a sestra dostala příkaz, aby se pouze 7. července dostavila do Olomouce na gestapo. Výslech trval přes čtyři hodiny a vyšetřovatel došel k názoru, že by nebyla schopná podávat zasvěcené vojenské informace. Před propuštěním dostala příkaz nic nepsat, nevzdalovat se bez dovození gestapa z Olomouce, zamčít před všemi na co se jí vyptávali a příkaz všechno, co případně dostane od bratra, okamžitě hlásit a přinést na gestapo. Pohrozili jí, že ji budou sledovat, což se skutečně dělo prostřednictvím pravidelných telefonátů.

Potřetí dorazilo gestapo do Řepčína opět za rok a znovu byl ve hře dopis do zahraničí, tentokrát sestrám do Humenného,³² který vezly sestry asigňované na Slovensko přes hranice. Na přechodu v Lidči jim byl zabaven a odeslán na olomoucké gestapo. 14. července 1942 do kláštera dorazili tři muži, kteří prohlédli celý pisatelek dopisu Jiřiny Běhalové a Boženy Vašicové a po neúspěšném hledání kompromitujících materiálů nařídili sestře Jiřině převléct se do civilu a s věcmi pro uvěznění s nimi odejít. Ta to odmítla s poukazem na Marii Dolanskou, která byla zatčena v habitu. Zachránil ji koncept dopisu adresovaného Lagerleiterin Fr. Schmid. Sestra Jiřina jako zodpovědný správce budov jí v něm vysvětlila, že její požadavky³³ jsou neúnosné a sestry už víc dělat nemůžou. Důstojníci se rozhodli stav prošetřit a po rozhovoru s dětmi a jejich učiteli a kontrole jimi používaných prostor sestru propustili s tím, že se pouze musí spolu se sestrou Boženou dostavit k výsledku. Ten proběhl 21. srpna a v jeho průběhu vyšlo najevo, že se dopis na Slovensko jevil podezřelým kvůli špatnému překladu do němčiny. Nakonec obě sestry propustili s tím, že už nesmí psát do zahraničí.

Podobně jako v případě americké provincie i v odtržení slovenských domů sehrála roli ztížená možnost komunikace, ale i sílící nacionální

³² List informoval sestry na Slovensku o zrušení generální kapituly, která se měla konat v tomto roce. Důvodem byly válečné poměry. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1942, s. 106.

³³ Šlo o stížnosti na pořádek. Vedoucí lágru měla přemrštěné požadavky na deset sester, které udržovaly pořádek v budově obývané německými dětmi. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1942, s. 106–108.

tendence a tlak slovenského fašistického státu na větší kontrolu místního církevního společenství. To vedlo nejdřív k vnitřnímu rozdělení komunit a později k založení slovenské Kongregace blahoslavené Imeldy. Právní postup biskupa Josefa Čárského v té věci byl zprvu poněkud zmatený, což vedlo k velkým problémům českých sester assignovaných na Slovensku, které se nechtěly připojit k nové kongregaci, ale nakonec se mu podařilo vyhovět požadavkům platného církevního práva a 11. srpna 1943 zřídil novou kongregaci.³⁴

Osud jediné v tomto období vězněné sestry kongregace Marie Filomeny Dolanské, která „ohrožovala existenci a bezpečí (německého) národa a státu“,³⁵ je dobře popsán nejen v rámci kongregace, ale i v další odborné literatuře. Naposledy například ve studii Pavly Plaché,³⁶ která se zamýšlí nad religiózní praxí v Ravensbrücku, k čemuž jí slouží příklady vězněných řeholnic. V rámci příspěvku také rekapituluje životopisný medailon sestry Marie zatčené „za schvalování trestného činu“. Čímž byl míněn incident, který se stal ve škole ve Vlaštovičkách. Sedlák Josef Lárýš poslouchal tajně zahraniční zprávy a po napadení Jugoslávie napsal na tabulku své dcery Mileny: „Ať žije Jugoslávie.“ Německá učitelka Hedvika Davidová tabulku zachytila a otce rodiny udala. Byl zatčen a uvězněn. Vesničané z Vlaštoviček se pak učitelce začali vyhýbat a ta si šla stěžovat sestře Marii, že ji Vlaštovičky nenávidí. Sestra jí připomněla, že uvedla do úzkých celou rodinu a dodala: „Co by vám to bylo udělalo, kdybyste to z tabulky smazala? Nikdo by o tom nevěděl.“³⁷ Právě tyto věty naplnily skutkovou podstatu trestného činu, který ji odeslal do koncentračního tábora a smrti v něm. V podtextu případu prosvítal také fakt, že klášter byl německými úřady vnímán jako možné nebezpečné české centrum, takže uvěznění představené se jevilo jako možnost posílit strach a vynucenou loajalitu sester i obyvatelstva. Což dokumentuje

³⁴ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1942, s. 105–106.

³⁵ Jde o formulaci z rozkazu Hlavního úřadu říšské bezpečnosti o ochranné vazbě z 10. června 1941. Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Karton Marie Dolanská.

³⁶ Pavla PLACHÁ, „„Dnes už se nedějí zázraky.“ Československé křesťanky, religiózní praxe a křesťanské tradice v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück,“ in *Katolická církev v Československu: kardinál Josef Beran a jeho doba*, ed. Markéta Doleželová, Praha: Katolický týdeník, 2020, s. 113–132.

³⁷ Srov. *Sestra Marie Dolanská 1895–1943*, Brno Veverí: Česká kongregace sester dominikánek, soukromý tisk, 2000, s. 9.

i udání starosty Vlašoviček Foltýse a obecního tajemníka Šindlera, kde se píše:

Navenek zdánlivě svatá, povýšená nad politické rejdy, vyjadřuje své smýšlení jednáním, jímž navenek schvaluje trestný čin, jednak svádí učitelku k zamlčení trestného činu. Vytyká jí, že odnárodňuje české děti. Děti rodičů, které chodívají na návštěvu do konventu, říkají, že sice chodí do německé školy, ale uvnitř že vždycky zůstanou veskrze Čechy.³⁸

V prvním a třetím vyšetřování byla motivací činů sester prostá poslušnost. Obě patřily do generální rady, a proto měly povinnost zabezpečit organizaci kongregace a informovanost všech domů, včetně těch za hranicemi protektorátu Čechy a Morava. U druhé kauzy se ukázalo, že špionáž nebyla činem kongregační sestry. V případě Marie Dolanské šlo o vnitřní potřebu mravního působení diktovaného svědomím a formací. Pokud se týká informovanosti veřejnosti jen její případ z tohoto období získal větší publicitu, ale až v poválečných letech.³⁹

³⁸ Srov. tamtéž, s. 9.

³⁹ Konkrétně šlo o několik článků z počátku 70 let, ale její životní příběh inspiroval i beletrii. Marie se objevuje pod svým křestním jménem v povídce Filomenka spisovatele A. C. Nora v souboru *Příběhy o životě, smrti a naději*, Praha: Melantrich, 1970, s. 39–60. Ve veřejném prostoru je umístěno její jméno i na dvou pamětních deskách. Je to bronzová deska k památce učitelských obětí 2. světové války, která je instalována v 1. patře budovy Nejvyššího správního soudu na Moravském náměstí č. 1 v Brně a dřevěný panel se jmény řeholních obětí totalitních režimů v podzemí baziliky na Velehradu. Sestry se o její památku systematicky staraly především v devadesátých letech 20. století, kdy dohledaly a nasbíraly poměrně velké množství materiálů týkajících se její osoby. Souviselo to s římskou výzvou vážící se k jubilejnímu roku 2000, která volala po zmapování osudů obětí totalit. V rámci toho byl vydán výše zmíněný soukromý tisk. V Archivu generální správy je uložen celý karton dokumentace, a dokonce i dva hmotné předměty patřící sestře Marii v posledních měsících jejího života. Jde o svetr s vězeňským číslem 6724 B4 a dřevěný drátkovaný růženec. První odborná studie o ní vznikla v roce 2014 a byla jako příspěvek prezentována v rámci Setkání dominikánské rodiny v Praze (13. 10. 2014). Příspěvek s názvem „Jen jedno je třeba. Marie volila dobře, vybrala si to, oč nepříjde.“ Lk 10, 42 Benedicty Hübnerové byl doprovázen digitalizovanými ukázkami archivních dokumentů a dobových fotografií. Autorka upravila příspěvek také pro internetové stránky kongregace. Srov. *SESTRY DOMINIKÁNKY, „Historie a OP světcí – Marie Dolanská,“* <https://www.dominikanky.cz/historie-a-op-svetci/marie-dolanska/> (zveřejněno 2016, cit. 8. 6. 2022). Tato upravená verze je i součástí schránky v rámci projektu Geochaching v obci Vlašovičky.

2.2 Naděje a zklamání 1945–1948

Bolesti poválečné doby se krom jiného staly odsuny německého obyvatelstva. Mnoho kněží i některá řeholní společenství tím byla postižena a někteří také čelili obvinění z kolaborace. Celá situace se promítala i do života farností⁴⁰ a služby klášterů.⁴¹ s nastupující komunistickou érou byly tyto případy využívány i k dehonestaci církve. Německá národnost se mohla stát i důvodem štvavých výpadů v urážlivé kampani proti řádům.⁴²

V České kongregaci sester dominikánek, která se profilovala jako vysloveně česká, se objevil pouze jediný případ pokusu o odsun sester na základě jejich jednání. Šlo o dvě řeholnice z filiálky ve Střelčicích, původem Němky. Irma Peterková a Gonzaga Sittová těsně po válce čelily obvinění, že se k dětem z německého lágru chovaly laskavě a představené pak dalo poměrně velkou práci, aby se obě nedostaly na seznam obyvatel určených k odsunutí do Rakouska.⁴³ Argumentovala tím, že se nejedná o kolaboraci, ale projev křesťanské lásky a službu dětem odvezeným z rodinného prostředí. Ostatně podmínky v lágrech nebyly zrovna růžové a zvláště pro menší děti byl dril tábora, ve kterém procházely politickou převýchovou, opravdu náročný. Ostatně podobně se k dětem z lágrů umístěných v objektech kongregace chovaly i české sestry, pokud jim to striktní podmínky lágru dovolovaly.

S odsunem řeholnic a obviněním z kolaborace se kongregace setkala ještě jednou, ale takříkajíc z druhé strany v podobě případu sester sv. Hedviky z Nezamyslic. Anabázi kolem převzetí domu v Nezamyslicích popisuje nejen kongregační kronika⁴⁴ a korespondence vedená mezi generálem kongregace a arcibiskupem Leopoldem Prečanem, ale i vy-

⁴⁰ Mnohé problémy, které měla duchovní správa s odsunem a případně obviněním z kolaborace, se promítají i do církevních pokynů. Srov. Archiv bezpečnostních složek, fond *Odbor politického zpravodajství MV (2M)*: sig. 2M:13410, s. 68–69. Opis: Pokyny pro duchovní správce v německých farních osadách, které vydala biskupská konzistoř v Hradci Králové 27. července 1945 v *Actech Curiae*.

⁴¹ Odsun se týkal téměř 3000 řeholnic německé národnosti a asi nejvýraznějším případem byla anabáze 360 sester sv. Kříže pracujících v nemocnicích a sociálních zařízeních tzv. Chebské provincie, které žádaly ještě v roce 1954 o přestěhování do Německa a Švýcarska. Srov. Archiv bezpečnostních složek, fond H sig. H-187.

⁴² Srov. VLČEK, „Procesy s řeholnicemi v 50. letech“, s. 63.

⁴³ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. PÁLKOVÁ – ŽÁKOVÁ, *Druhé padesátiletí*, s. 31.

⁴⁴ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Kongregační kronika 1945, s. 32–35.

šetřovací spis,⁴⁵ ve kterém figuruje pozdější sestra dominikánka Marie Otílie Pištěková ještě jako členka Kongregace sv. Hedviky jménem sestra Bernarda.⁴⁶ Nezamyslické sestry hedvičky čelily obvinění z kolaborace s kroměřížským vedoucím strany zeleného hákového kříže Františkem Mlčochem, který byl po válce popraven. Tehdejší představená Bonaventura Komanderová se spoluprací snažila zabezpečit lepší podmínky pro školu a sirotčinec. Pokud se týká podílu ostatních sester na této činnosti, protokol uvádí, že Mlčoch měl v klášteře kancelář a nutil sestry dělat pro něj písařské práce. Některé (včetně sester Bernardy Pištěkové) po první zkušenosti odmítly, jiné z poslušnosti vůči představené v prepisování textů pokračovaly. Rozsudek v délce dvou let byl nakonec vynešen pouze nad představenou. Majetku kláštera hrozila konfiskace na základě prezidentských dekretů.⁴⁷ Do kauzy se vložil olomoucký arcibiskup Leopold Prečan, který vyzval dopisem z 2. července 1945 generální správu dominikánské kongregace,⁴⁸ aby po hedvičkách převzala vedení sirotčince a měšťanské školy i klášter v Nezamyslicích. s Kongregací sv. Hedviky byla 20. července 1945 podepsána smlouva o převzetí místa, ale nakonec z ní sešlo. Když dominikánky klášter opravily, objevila se v září 1945 bývalá představená sestra Bonaventura, která přesvědčila arcibiskupa a ten dominikánky z Nezamyslic odvolal. Brzy vyšlo najevo, že sestra byla jen podmíněčně propuštěna, takže ji obec vypověděla a celý areál převzaly na počátku dalšího roku na přání arcibiskupa sestry premonstrátky.

V první kauze sledovaného období byla motivací k činům sester opět jejich řeholní formace, které stavěla dobro jednotlivců nad národnostní hledisko. V druhém případě to byla snaha prospět řeholnímu dílu, ale za cenu spolupráce s kolaborantem.

⁴⁵ Srov. Archiv bezpečnostních složek, fond *Odbor politického zpravodajství MV* (2M): sig. 2M:13410.

⁴⁶ Otílie Pištěková požádala na konci roku 1945 o přestup do České kongregace sester dominikánek a po zkrácené formaci se stala její členkou jako sestra Marie. Naopak její rodná sestra Marie Pištěková, která tu také pod řádovým jménem Dagmar žila, požádala o rozvázání slibů. Další sestry z důvodu národnosti byly odsunuty do Rakouska.

⁴⁷ Arcibiskup Prečan argumentoval, že nelze konfiskovat majetek, který představené jako osobě nikdy nepatřil. Podobnou argumentaci použil také arcibiskup Josef Beran v březnu 1947, kdy odmítl vyvlastňování církevního majetku na základě Benešových dekretů. Srov. Vodičková, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 156.

⁴⁸ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Korespondence 1945–1946.

2.3 K „světlym zítřkům“ a do temnot 1948–1989

Mezi lety 1948–1989 se postoje komunistické moci vůči sestrám i církvi jako takové postupně proměňovaly, což krásně dokládají jednotlivé soudní kauzy tohoto období.

Příběh soudní perzekuce sester dominikánek v době československého socialismu začíná trošku pikantně vyšetřováním sestry Agáty Škrobálkové z „odbojných“ Vlašoviček. Ta totiž 19. června 1949 přečetla pastýřský list biskupů za nemocného kněze, ačkoliv věděla, že je to zakázáno. Ještě tentýž den se ocitla spolu s kněžími, kteří jej také četli, u výslechu na ONV v Opavě, ale na rozdíl od některých z nich nebyla ani zatčena ani uvězněna.⁴⁹

25. února 1954 došlo k zatčení sester Bohdanky Knotkové a Malvíny Černé spolu s administrátorem z Horního Maršova Jaroslavem Malíškem. V procesu konaném v Hradci Králové byly sestry spolu s paterem Malíškem odsouzeny za trestný čin napomáhání k opuštění republiky. 21. září 1953 byly hrát v kostele na varhany a potkaly tam dva polské uprchlíky Františka Muskalu a Josefa Kowalika. Ti se snažili přes Československo utéct do západního Německa a potřebovali české peníze.⁵⁰ Sestry ukázaly mužům faru a místní kněz jim pomohl se na jednu noc ukrýt, dal jim jídlo, peníze a mapu na další cestu. Oba však byli zadrženi a při výslechu na kněze a sestry upozornili policii. Jaroslava Malíška odsoudili na 4 roky a devět měsíců a obě sestry na 7 měsíců podle §129 trestního zákona za čin nepřátelského jednání proti republice. Krom toho jim byla odebrána čestná občanská práva⁵¹ a byli povinni zaplatit veškeré soudní výlohy a pater Malíšek ještě navíc 5 000 Kč pokuty. Motivace obou sester je zřejmá a explicitně ji uvádí protokol ze soudního projednávání, kde tehdy teprve dvaadvacetiletá sestra Bohdanka o uprchlících říká: „Bylo mi jich líto.“⁵² Sestra Bohdanka si i po letech živě pamatovala ústní odůvodnění trestní sazby, když vzpomínala na výrok soudce: „Váš

⁴⁹ Srov. Archiv generální správy ČKSD v Brně. PÁLKOVÁ – ŽÁKOVÁ, *Druhé padesátiletí*, s. 49.

⁵⁰ Ve skutečnosti sestry v době setkání s oběma muži netušily, že jsou to uprchlíci, kteří chtějí pokračovat dál na západ, tuto skutečnost se dozvěděly až ve vyšetřovací vazbě. Srov. „Vzpomínky sestry Bohdanky Knotkové,“ <https://www.pametnaroda.cz/cs/knotkova-bozena-1931> [vyroběno 1. 3. 2020, cit. 25. 8. 2022].

⁵¹ Na deset let u Jaroslava Malíška a na tři roky u sester.

⁵² Srov. Archiv bezpečnostních složek, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch.č. V-207 HK.

čin není trestný, ale protože jste nábožensky velmi zfanatizovaná a politicky zaostalá, zůstanete zde u nás 7 měsíců na přeškolení.“⁵³

Při studiu pramenů v rámci tohoto případu výrazně kontrastovalo rozdílné použití jazyka v rámci materiálů vytvářených kongregací a pracovníky StB. Popis činu ve výsledkových protokolech vypadal téměř jako špionážní kauza. Už jen zprostředkování setkání uprchlíků s knězem se neslo v duchu nedůvěry a prověřování. Ve skutečnosti, kterou opakovaně zachycovaly materiály psané sestrami, šlo o prosté ukázání budovy fary. Prameny tu poodhalují myšlenkový svět obou stran.

I po propuštění z věznice v Pardubicích, kdy se obě sestry dostaly do Broumova k výrobě hostií, byla především starší Malvína nadále sledována a znepokojoována, jak dokládá i rozpracování kontrarozvědky.⁵⁴

Ve své době nejvíce medializovaným soudním zásahem proti dominikánkám se stal případ kláštera v Liptále na Vsetínsku, který podrobně popisuje Vojtěch Vlček jednak ve studii *Procesy s řeholnicemi*,⁵⁵ ale také ve studii *Procesy s řeholnicemi* v 50. letech.⁵⁶ Šlo o sedm sester,⁵⁷ které byly odsouzeny ve dvou soudních procesech (27. 8. a 10. 9. 1957) za pětileté ukrývání salesiána Václava Filipce, ale také za šíření nedovolených tiskovin. Václav Filipce se začal skrývat už v květnu 1952 po zatčení provinciála salesiánů A. Dvořáka v odlehlejších místnostech kláštera, kde připravoval texty pro spolubratry. O jeho pobyt se staraly především představená Pavlína Minaříková a hospodářka Vladislava Šumberová. Se zatýkáním salesiánů, které se na podzim 1956 přistřílo, se rozhodl nejdříve přesídlit k Josefu Migdalovi, a poté do několika dalších útočišť na Valašsku, ale nakonec se v březnu 1957 rozhodl situaci vyřešit útekem za hranice. Na konci března byl zadržen na severu Čech a v následném procesu v srpnu 1957 odsouzen na 9 let za protistátní řádovou činnost. Případ kláštera v Liptále byl využit k urážlivé kampani v médiích včetně

⁵³ Srov. *SESTRY DOMINIKÁNKY*, „Paměť kongregace,“ <https://www.dominikanky.cz/rozhovor-se-s-bohdankou/> [zaznamenáno leden 2019, cit. 21. 8. 2022].

⁵⁴ Srov. Archiv bezpečnostních složek, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR): arch. č. KR-942942 MV. Ještě na konci sedmdesátých let odmítá příslušná autorita spis definitivně odložit s poukazem na to, že sestra je stále dost mladá (je jí jen 55 let) na páchání další protistátní činnosti.

⁵⁵ Srov. VLČEK, „Procesy s řeholnicemi v 50. letech,“ s. 72–76.

⁵⁶ VLČEK, „Procesy s řeholnicemi,“ s. 134–137.

⁵⁷ Pavlína Minaříková, Vladislava Šumberová, Marie Pištěková, Miloslava Vidláková, Dominika Řepová, Veronika Ševčíková, Julieta Foltýnová a tajná kandidátka Helena Prusíková. K nim ještě vyšetřovatel připojil lékařku Marii (Dagmar) Pištěkovou bývalou hedvičku a rodnou sestru Marie Pištěkové.

televize. Sestra Marie vzpomínala,⁵⁸ že do kláštera po zveřejnění nenávistných článků jezdily celé autobusy pracujících, aby si prohlédli tajné skryše⁵⁹ a seznámili se s „reakčností sester“.

Posledním případem sklonku 50. let se stal proces s Karlou Kelnerovou, která byla odsouzena v procesu s kněžími z Olomoucka a Přerovska za podvracení republiky v květnu 1959.⁶⁰ Její vina spočívala v tom, že v klášteře ve Víceměřicích dovolovala náboženské úkony i kněžím bez státního souhlasu. Podobně jako v lipťálských kauzách i tady bylo použito obvinění z šíření náboženských tiskovin, které figuruje i v posledním případě soudní perzekuce sester dominikánek z počátku osmdesátých let.

„Komunistická moc, která se prezentovala jako explicitně a zpočátku i bojovně ateistická, se již v šedesátých letech smířila s tím, že církev a náboženské jevy rychle nevymizí a že tomu nepomůže ani tvrdé pronásledování.“⁶¹ Sestry byly postupně stahovány z továren a nejpozději do roku 1959 umístěny v charitních zařízeních nejdříve jako zaměstnankyně a jak šel čas, stávaly se z mnohých z nich klientky. Tak také vznikl charitní domov pro přestarlé dominikánky v mateřinci sester alžbětinek v Kadani. Jeho vytvoření přineslo novou bolest vypovězeným alžbětinkám a dominikánkám starosti s početně největším domem v historii kongregace vůbec. Stěhování bylo nařízeno v letních měsících 1960 a od 1. září 1960 začal domov oficiálně fungovat. Nejdříve ještě se skupinou civilních důchodkyň opečovávaných těšitelkami⁶² a alžbětinek, které byly na počátku roku 1961 úředně odsunuty do Broumova. Později se do charitního domova dostaly staré dominikánky z Víceměřic, Broumova, Jesence a jako ošetřovatelky sestry z Mukařova.⁶³ Na konci roku 1961

⁵⁸ Srov. Archiv autorky. Paměť kongregace: Záznam rozhovoru se sestrou Marií Pištěkovou (nar. 1914). Olomouc 15. 3. 1997.

⁵⁹ Fotodokumentace k vyšetřovacímu spisu jich uvádí víc, ale ve skutečnosti byla jen jediná. Jako další úkryty označila StB vestavěnou skříň, bedněný kryt na ústřední topení a sklepní místnost v hospodářské budově.

⁶⁰ Šlo o proces s Františkem Slavíčkem, Josefem Veselým, Ferdinandem Bílkem a Janem Sovkou. Srov. VLČEK, „Procesy s řeholnicemi v 50. letech,“ s. 76.

⁶¹ Srov. Stanislav BALÍK – Jiří HANUŠ, *Letnice dvacátého století: druhý vatikánský koncil a česká země*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s.10.

⁶² Těšitelky byly 28. 1. 1961 odsunuty k péči o 350 nevyлéčitelně nemocných pacientek do Teplic.

⁶³ Později dům obohatily i dominikánky z Měděnce a Buchlovic.

bylo v Kadani už 95 sester dominikánek.⁶⁴ V roce 1967 začal se sestrami domácí kněz ThDr. František Panuška pracovat v duchu pokoncilní obnovy. Komunita pookrála a sestry se vrhly na tvorbu knih pokoncilní liturgie hodin i liturgických textů ke mši svaté. V domě se vytvořily jazykové, pedagogické i teologické kroužky a sestry i přes vyšší věk vyjížděly na kurzy liturgického chorálu a katechetická setkání. Sestra Vlastimila Župková dokonce strávila na studiích měsíc v Římě. I po nástupu normalizace sestry dál překládaly náboženské knihy, opisovaly texty, věnovaly se apoštolátu hlavně romských dětí a studiu koncilních dokumentů spolu s novým duchovním správcem konventu otcem Vítem Benešem, O.P., který v roce 1973 nahradil profesora Panušku. Neuvěřitelný byl rozsah jejich ediční činnosti. Na povoleném cyklostylu vytiskly: liturgii hodin,⁶⁵ Stanovy ČKSD, Knížku modliteb, Misál, Dialog s Boží prozřetelností od Kateřiny Sienské, Modlitby Kateřiny Sienské, ale také různá skripta pro bohoslovce a další náboženskou literaturu.⁶⁶ Tato činnost brzy vyšla najevo a sestry se i díky vyšetřování plzeňské komunity tajných dominikánů kolem Dominika Duky znovu dostaly do hledáčku StB.⁶⁷ V charitním domově pro řeholnice došlo ve dnech 28.–29. 10. 1981 k policejnímu zásahu téměř padesáti příslušníků s dvě-

⁶⁴ Jejich počet se postupně doplňoval stárnoucími sestrami ze všech domů. V roce 1978 z 18 zaměstnaných sester bylo už jen 7 v produktivním věku. Během existence Kadaně, kterou dominikánky opustily na jaře 1999 zde během 28 let zemřelo přes 200 sester. Kadaně se tak stala největším pohřebištem kongregace a počtem pohřbených převýšila i zakladatelskou Olomouc.

⁶⁵ Tiskly ji s povolením České katolické charity, která převzala kontrolní funkci nad řeholemi, pro místní komunitu i všechny další kláštery sester dominikánek. Jeden set obsahoval celkem devět knih. Jeden z těchto souborů dnes pietně uchovává konventní knihovna v Bojkovicích.

⁶⁶ Při soudním projednávání konaném v Chomutově 28. 1. 1985 žádaly sestry o navrácení 17 titulů, ale to byla pouze část skutečné produkce. Většinu z těchto samizdatových publikací uchovává knihovna dominikánek v Bojkovicích, která je dědičkou broumovského konventu, v němž v době totality sídlila generální správa.

⁶⁷ Stalo se tak díky spolupráci a přímému oznámení tajného agenta Jindřicha Holečka, jak je uvedeno i ve veřejně přístupné složce jmenovaného z produkce StB, který je označován krycími jmény Čech, Historik či Hilda. Srov. ČESKÁ PROVINCE TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA, „Závazek spolupráce a návrh na dlouhodobé vyslání do zahraničí,“ <http://www.jesuit.cz/dokumenty/holecek.pdf>, [cit. 31. 3. 2023], s. 6. Zajímavý je i fakt, že po zjištění identity spolupracovníka StB se sestry dlouho nemohly odhodlat vyjádřit se k této skutečnosti, ba dokonce na kopii výše zmíněného spisu uložené v archivu kongregace se objevil nápis „tajné“. Sestry se snažily uvěřit v jeho skutečnou konverzi a neztěžovat mu život.

ma služebními psy.⁶⁸ Žádali vydání ilegálních tiskovin a při následné domovní prohlídce zabavili prakticky všechny písemnosti v domě často bez ohledu na rok jejich vydání, ale také dva povolené cyklostyly a větší psací stroje.⁶⁹ Už během prohlídky probíhaly výslechy,⁷⁰ které pak pokračovaly až do soudního přelíčení. Teprve po třetím soudním řízení 30. 11. 1982 byl vynesen rozsudek nad sestrou Rostislavou Duchoňovou, která měla na starosti jeden z cyklostylů a podle §120 odst. 2. trestního zákona o zneužití sociálního podnikání dostala dva roky odnětí svobody s odkladem na čtyři. Soudce Vladimír Samochodkin po vynesení rozsudku sestru dál ponižoval a urážel.⁷¹ Oba její obhájci se odvolali, ale krajský soud v Ústí nad Labem rozsudek 21. 12. 1983 potvrdil. Hned po prohlídce následovala snaha generální představené o navrácení liturgie

⁶⁸ Spolu s razií v Kadani proběhla podobná i na Moravci, kde působily dominikánské mnišky, které také překládaly pro ediční dominikánskou činnost. Tam však nebyl zajištěn žádný cyklostyl. Srov. Archiv bezpečnostních složek, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch.č. V-12555 PL.

⁶⁹ Jen několik málo knih se sestrám Zdislavě a Teodoře podařilo zachránit vynalézavým přenesením do už prohlédnutých prostor.

⁷⁰ Stres způsobený dva dny trvající razií a dlouhými výslechy se podepsal na zdravotním stavu přestárých řeholnic a krátce po akci se zvýšil počet zemřelých sester. Průměr pro celý měsíc listopad byl v celých dějinách kongregace jedna maximálně dvě sestry včetně let válečných. V první polovině listopadu 1981 zemřely sestry: Felicitas Pinkasová, Leopolda Sádliková a Albína Etzlerová, ke kterým v další půlce listopadu přibyla další sestřička. Také na Moravci bezprostředně po domovní prohlídce zemřela sestra Dignita Habartová.

⁷¹ Vlastní vyšetřovací spis z vyšetřování zahájeného 21. 1. 1982 a ukončeného 23. 6. 1982 proti Janě Příbíkove, Boženě Duchoňové a Jiřině Musilové za maření dozoru nad církvemi, rozkrádání majetku v soc. vlastnictví a zneužití soc. podnikání byl podle záznamů zničen 4. 2. 1993. Část informací k případu obsahuje zatím nezpracovaný fond E 109, který kongregace v roce 2019 postoupila Moravskému zemskému archivu. Jedná se především o rozsudky a další písemnosti ke kauze sestry Rostislavy Duchoňové, srov. MZA. Soudní usnesení Kadaň, pořadové číslo 98 sign. DN 2, krabice 6. Dále o několik seznamů samizdatů zhotovovaných kvůli jednání, které sestry vedly se státními úřady, v němž žádaly navrácení liturgie hodin množené pro interní potřebu a se souhlasem státních úřadů, srov. MZA. Seznamy samizdatů, pořadové číslo 246, krabice 13. Další část informací lze nalézt ve výše zmíněném spisu ke kauze Dominika Duky a v záznamu kroniky domu v Kadani. Srov. Archiv generální správy ČKSD V Brně. Kronika Kadaň 1981–1983. A dozvuky události z října 1981 odráží i situační zprávy o Charitním domově z let 1981, 1982, 1984, 1985 a 1987, které psali dva vedoucí domova Jaroslav Staněk a František Jindrák a krátká zpráva o soudním řízení ohledně navrácení zabavených knih a strojů od okresní tajemnice pro věci církevní Antonie Nrestové z 31. 1. 1985. Srov. Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani. Fond ONV Chomutov – církevní tajemník, karton č. 13.

hodin, která byla úspěšná jen částečně. Po mnoha urgencích před soudním projednáváním žádosti byl v prosinci 1984 vrácen jen zlomek knih liturgie hodin s postní dobou.

Kromě Liptálského případu, kdy se zveřejnění stalo součástí protisesterské kampaně se s publicitou v oficiálních médiích nepočítalo, režim si hlídal počet zveřejněných kauz, aby to nevzbudilo příliš nechtěné pozornosti. Ostatně ústava formálně deklarovala náboženskou svobodu a přílišné množství církevních kauz by zdání svobody narušovalo. V případě posledního zásahu ale ke zveřejnění došlo, a to na stránkách samizdatového časopisu *Informace o Chartě 77*, kde v letech 1978–1990 publikoval téměř všechna svá sdělení Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných,⁷² a v zahraničním rozhlase.⁷³

Motivací pro ediční činnost bylo nadšení z pomalu se otevírajícího prostoru a možnosti znovu alespoň částečně žít apoštolské poslání kongregace. Naopak cílem státní moci už nebylo zlikvidovat kongregaci represemi, ale tzv. biologickou cestou – tedy nechat sestry vymřít. Konkrétní zásah v charitním domově i následný soudní proces se sestrou Rostislavou Duchoňovou měl pouze zastrašit a přesvědčit, že komunistická moc má stále sílu jim ublížit.

Kongregace v podstatě až do roku 2000 neměla tendenci samostatně zveřejňovat případy soudní perzekuce natož účasti na nucené práci. Zlomovým se stal závěr devadesátých let, kdy výrazně ožila snaha zveřejnit především příběh Marie Dolanské v souvislosti s odcházením pamětníků jejího případu a římskou výzvou, která se vážala k jubilejnímu roku 2000, ke zmapování osudů obětí totalit. Marie byla desetiletí v kongregaci vnímána jako svěťice, o čemž svědčí pietní uchovávání hmotných památek na její osobu.⁷⁴ Sebraný materiál posloužil ke zveřejnění jejího příběhu v rámci soukromého tisku z roku 2000. Podobně i příběhy vyvezených a vězněných sester se poprvé kongregace rozhodla uveřejnit,

⁷² Srov. Vons, „*Informace o Chartě 77*,“ (rok 1981, č. 11, s. 6–7), <https://www.vons.cz/informace-o-charte-77> [zveřejněno 2015, cit. 26. 8. 2022].

⁷³ Podle vzpomínek sestry Slavomíry Měřičkové šlo o Hlas Ameriky. Archiv generální správy ČKSD v Brně. Paměť kongregace: Záznam rozhovoru se sestrou Slavomírou Měřičkovou (nar. 1930). Střelice 17. 2. 2017.

⁷⁴ Šlo o výše zmíněný černý vlněný svetr a růženec. Vzhledem k zažitě praxi, kdy jsou části oděvu i další předměty děděny novými generacemi většinou bez udání bývalé majitelky, jde o výjimečnou záležitost, která dokládá speciální úctu k zemřelé. O tom též svědčí i její zařazení v rámci sebeprezentace kongregace na webu společenství ve složce „Historie a OP svěťci“.

když přijala pozvání na konferenci pořádanou Konferencí vyšších řeholních představených ženských řeholí v ČR a Českou křesťanskou akademií v říjnu 2003. Později se dvě žijící pamětnice⁷⁵ zapojily do projektu Paměť národa, ve kterém podaly svědectví o věznění a vyšetřování během let komunistické perzekuce.

ZÁVĚR

Pokud srovnáme dobu nacistické a komunistické diktatury na zkušenostech sester dominikánek, dalo by se tvrdit, že komunistická represe převzala, rozpracovala a zdokonalila soudní i mimosoudní perzekuci řeholnic, a především do ní zahrnula mnohem víc konkrétních osob. Zatímco v období nacismu byla postihována hlavně česká příslušnost a křesťanské pedagogické zaměření kongregace, které byly nejvýrazněji „potrestány“ v případě Marie Dolanské, v období let 1948–1989 to byla především přínáležitost ke katolické církvi a řeholnímu společenství, přičemž pedagogické působení bylo hned zpočátku zcela znemožněno. Dominikánky věrný svému „svatému kázání“⁷⁶ se však opakovaně snažily vytvářet možnosti, jak působit na své okolí, což je patrné i z většiny případů tohoto období, v nichž výraznou roli hrálo nedovolené publikování různých náboženských textů a snaha působit na duchovní život ve svém okolí. Motivace většiny jejich činů se skrývá ve formaci podřízené právě apoštolskému duchu společenství a hluboce křesťanskému nastavení ke službě bližnímu.

⁷⁵ Bohdanka Knotková a Slavomíra Měřičková.

⁷⁶ Termín je užíván v rámci dominikánského řádu prakticky od středověku a má charakterizovat podíl jednotlivých složek dominikánské řeholní rodiny na kázání řádu. V případě kongregace se dominikánské kázání realizovalo především v pedagogické a publikační činnosti.

Dominican Sisters Detained, Investigated, Tried and Imprisoned (1938–1989)

Keywords: Persecution; Religious Orders and Congregations; Monasteries; Anti-fascism; Anti-Communism; Dominican Sisters; Czechoslovakia 1938–1989

Abstract: The article deals with the description and comparison of the Nazi and Communist persecution of the nuns of the Czech Congregation of Dominican Sisters. The issue is presented both in the form of forced labour affecting the whole community and in the investigation, trial and imprisonment of individual nuns of the Congregation during the Nazi occupation and the Communist regime between 1938 and 1989. Particular attention is paid to the motivations behind the acts sanctioned and their eventual publication.

Mgr. et Mgr. Andrea Benedicta Hübnerová, OP
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Univerzitní 22
779 00 Olomouc
benedi@centrum.cz